

Angående Järsbergsstenen

Av Sven B. F. Jansson

Få runstenar har tilldragit sig ett större intresse från forskningens sida än Järsbergsstenen. Under de drygt hundra år som har gått sedan inskriften upptäcktes, har nästan alla runforskare, mer eller mindre utförligt, redogjort för sin uppfattning av den dunkla textens innebörd.¹

Den första publicerade tolkningen står George Stephens för, en tolkning som i sin tokighet överträffar alla andra, möjligen med undantag av den tydning som Fredrik Sander lyckades åstadkomma i *Eddastudier* (1882). Bland dem som har försökt sig på inskriftens tolkning kan nämnas R. Dybeck, C. Säve, S. Bugge, C. Hofman, E. Jessen, Konr. Gislason, L. F. A. Wimmer, V. Thomsen, L. F. Leffler, A. Noreen, F. Burg, E. Brate, Th. von Grienberger, O. von Friesen, M. Olsen, E. Noreen, I. Lindquist, J. Sahlgren, C. J. S. Marstrander, W. Krause, A. Nordén och E. Harding.

Den runsten, som alltså har väckt så stor uppmärksamhet, påträffades den 30 november 1862. Runstensfyndet nämns första gången i en notis i *Christinehamns Allehanda* av den 9 januari 1863 under rubriken "Märkvärdigt jordfynd". Notisen har följande lydelse: "Å hemmanet Gerdbergs ägor 1/4 mil söderut härifrån har, under odling af en stenbunden kulle i ett åkergräde, påträffats en Runsten, wisseligen till någon mindre del afslagen, men föröfrigt wäl bibehållen. Den innehåller 42 tydliga ehuru till en del owanliga runor uti twänne rader. Förklaring öfwer innehållet lærer man dock icke ännu lyckas winna. Fernow har om nämnde by, hwilken han kallar Jarlsberg, åtskilligt att förtälja.

¹ En översiktlig redogörelse för de många tolkningsförslagen skall jag lämna i "Värmlands runinskrifter" (*Sveriges runinskrifter* bd 14, d. 2). Där kommer också att ges utförliga källhänvisningar.

Märkeligt är emedlertid att, då han omtalar stenkretsar och grafkummel derstädes, han dock icke känt till nämde sten, hwilken således för hundrade år sedan redan länge legat kullfallen och gömd i jorden. Ägaren af hemmanet, nämдемannen Carl Ersson har nu med mycket berömlig omtanka låtit uppressa honom på samma kulle endast några alnar från stället der den blifwit funnen. Runstenen förtjenar också stor uppmärksamhet äfwensom tillsyn för framtiden; då den, så widt wi känna, är den enda behållne inom hela provinsen. Troligen har ingenstädes förfarits skönlösare mot fornlemningar än i Wermland och beklagligen har förhållandet icke på sednare tider förbättrats."

Den nu återgivna notisen har otwivelaktigt insänts till tidningen av J. W. Alsterlund, som var läroverkskollega i Kristinehamn. Han var livligt intresserad av Värmlands fornlämningar, och det är till stor del hans förtjänst, att Järsbergsstenen räddades. Detta framgår redan av det brev, som magister Alsterlund skrev till Carl Säve den 11 januari 1863, alltså endast tre dagar efter det att tidningsnotisen om runstensfyndet hade införts i *Christinehamns Allehanda*. I brevet redogör Alsterlund för hur det gick till, när Järsbergsstenen kom i dagen.

Brevet lyder i sammandrag: "Höglärde Herr Professor C. Säve! Upsala. Med anledning af det i våra bygder högst egna fyndet af en runsten, tar jag mig friheten att till Herr Professorn öfversända en ritning af den samme. Då det, så widt jag känner, är den enda behållne i Wermland och då jag i någon mon får räkna mig till godo dess tillvaratagande; så skulle det i dubbel måtto fågna mig, om någon förklaring öfwer ristningen kunde vinnas... Det synes att öfra delen af stenen blifwit afslagen och förkommit. Kanhända skall det lyckas att till våren återfinna äfven denna. Med påträffandet för-

håller sig på följande sätt. Förliden november hade nämдемannen Carl Ersson i hemmanet Gerdsberg af Warnums Socken och Christinehams Pastorat... företagit odling af en stenbunden kulle uti ett sitt åkergräde helt nära landsvägen. Härvid påträffades stenen liggande med nedra ändan vid pass en aln under marken, men öfra ändan var med ena hörnet något synlig deröfver. Då stenen är nära 4 alnar lång så lærer Nämдемannen ämnat honom till grinstolpe och hade i denna afsigt låtit hemföra honom; men underrättad att den hade en verklig runskrift, och således borde tilvaratagas har han sjelfvilligt återfört och upprest honom på samma kulle, endast några alnar från stället. Jag hade i annat fall ämnat bereda honom en för framtiden tryggare plats på härvarande vackra skolplan... Omnämde kulle som vid första påseendet icke tyckes likna någon grafkulle höjer sig några fot öfver omgifvande åkerfält." Andra stenar på fyndplatsen, bland dem en kullfallen "stor hallsten vid pass 4 alnar lång och 2^{ne} alnar bred", hade nämдемman Ersson enligt hans "egna berättelse... vid nybyggnad låtit sönderspränga och bortföra".

Säve blev naturligtvis högst intresserad av Alsterlunds noggranna teckning av runstenen och av de uppgifter om fyndomständigheterna, som hade lämnats i brevet; han begärde kompletterande upplysningar om den överraskande upptäckten. Alsterlund, som blev tacksam för Säves intresse, svarar (29/1 1863): "Då runskriften är af den märkliga beskaffenhet, som Ni i Edert brev säger; måste man högeligen beklaga förlusten af det öfra stycket. Jag skall hafva all möjlig möda ospard vid dess eftersökande, och nämдемannen har lofvat, att göra allt sitt till i samma syfte. Det är dock, tyvärr, mera än troligt att vårt bemödande i detta fall icke kommer att krönas med framgång."

Att Alsterlund icke vågade hoppas att finna toppstycket förklarar han med att Järsbergssstenen ej låg "helt och hållet dold i jorden, utan i lutande ställning med rotändan djupt nere; men med öfra ändan framskjutande utur marken med ett hörn, hvilket synes af ännu qvarsittande mossor. Det

är således att förmoda, att det afslagna stycket, som således legat ofvan jord, redan kanske för mycket länge sedan blifvit undanskaffadt".

Vitterhetsakademien fick kännedom om det sensationella runstensfyndet genom en skrivelse från N. G. Djurklou av den 15 februari 1863: "Ehuru jag förmodar att Akademien redan fått från annat håll emottaga afteckning af Runstenen vid Gerdsberg, sänder jag dock här en copia af en mig från Magister Alsterlund tillsänd afteckning. Omständigheterna vid stenens upptäckande förmodar jag äro kända... Magister Alsterlund i Christinehamn, som visat mycket intresse för antiqvarisk forskning och verkat mycket godt i denna rigtning bland skolungdomen derstädes och ortens allmoge, har lofvat att i sommar ombesörja en geometrisk afbildning eller en fotografi af stenen."

Vid akademiens sammanträde två veckor senare (3/3 1863) uppvisade G. V. Gumælius "en ritning af en på Gersbergs egor nära Christinehamn, af Magister Alsterlund i en rubbad grafhög upptäckt sten med forn-gammal runskrift; samt uppläste meddelade underrättelser rörande detta fynd, hemställande derjemte, om icke Akademien skulle finna skäl att låta företaga en närmare undersökning af nämnda forntidsgraf. Akademien gillade detta förslag och ville om sättet för undersökningens verkställande fatta beslut, sedan nödiga upplysningar blifvit från Hr. Magister Alsterlund infordrade."

Dessa "nödiga upplysningar" om runstenen och fyndplatsen lämnade Alsterlund i ett brev av den 28 mars till akademiens sekreterare B. E. Hildebrand. Det heter där om den plats där runstenen hittades: "Kullen intar norra ändan af en på släta åkern förekommande, till största delen odlad, upphöjning af vid pass ett par hundra alnar längd, men ringa bredd. Ehuru af endast några fots höjd har platsen en, med hänseende till de omgifvande vidsträckt åkerfälten, behärskande och skön belägenhet invid en djup bäckdal, och sjelfva kullen var för icke längesedan, efter Hemmansegaren Nämдемannen Carl Erssons uppgift, omsluten med en krets stora rullstenar och be-

skuggad af en stor björk... Formen af kullen eller högen är oval och håller vid pass 80 steg omkring. Dess inre utgöres, så vidt man hittills vunnit erfarenhet, af jord och stenar större och mindre."

Om runstenen framhåller Alsterlund i samma brev, att det "är uppenbart att den varit något längre; men förmodligen vid kullstjelpandet blifvit afslagen". På den laverade teckning, som medföljde brevet till Hildebrand, hade denna toppskada markerats: "Några gröna plättar upptill utvisar det mossbesatta hörn som legat ofvan jord."

I ett endast några dagar senare (1/4 1863) avsänt brev kompletterar Alsterlund sina uppgifter, bl. a. genom en av honom gjord "grundritning af platsen, samt en calque af hela ristningen... Grundritningen visar att högens låga genomskärning är 36 alnar samt att dess bredd är 25. Min uppgift att omkretsen är vid pass 80 steg bekräftar sig". Däremot ändrar Alsterlund sin tidigare uppgift, att förhöjningen "skulle vara omkring 200 alnar". Denna uppgift "har nu vid mätning befunnits öfverdrifven". Utsträckningen "kan svårligen antagas vara mera än 70 alnar... Grafhögen ligger i en något lutande plan, hvadan höjden af den befinnes vara på ena (västra) sidan 1 3/4 aln samt å östra 2 3/4 alnar. Den ligger vidare vid ena kanten inuti ett åkerfält, som till våren skall besås; men sjelfva högen kommer dock att blifva obesådd". Alsterlund framhåller slutligen, att det angränsande åkerfältet "ligger i träde, hvadan Herr Riksantikvariens blir aldeles oförhindrad, att när som helst anställa undersökning... Det skulle i sanning vara mer än fägnesamt att få i Herr Riksantikvariens sällskap öfvervara högens öppnande. Möjligtvis kommer då stenens ålder i någon mån att skönjas". Alsterlunds hopp att få öfvervara högens öppnande grusades.

Vid ett par senare tillfällen har framhållits, att "gravhögen" förtjänade att undersökas. Sålunda skriver t. ex. Djurklou i sin reseberättelse år 1866 om denna hög: "Den skall hafva egt toppsten och rundtomkring densamma syntes före markens odling märken efter stenkantning. Det war wid eller

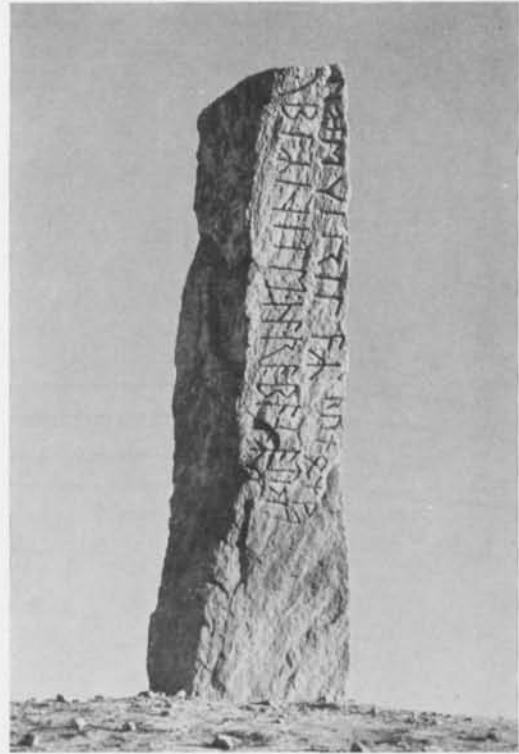

Fig. 1. Järsbergsstenen efter resningen. Uppmålning och foto 1975. — The Järsbergs stone after erection.

rättare uti denna hög, som den märkeliga runstenen anträffades. Han förtjenar därför att undersökas och såvidt man af berättelser kan sluta torde han till sitt inre vara orörd."

Någon undersökning av "forntidsgravfen" vid Järsberg skulle dock aldrig komma att företagas genom Vitterhetsakademiens försorg.

Om akademien hade verkställt det beslut som den fattade redan vid sammanträdet den 3 mars 1863, skulle åtminstone en del spekulationer om runinskriftens innehåll ha kunnat undvikas; runforskarna skulle ha fått en något säkrare grund att bygga sina skiftande uppfattningar på.

Det förhåller sig nämligen så, att runologerna, under de 114 år som har gått sedan Järsbergsstenen upptäcktes, har utgått ifrån att runstenen har rests på en grav. På detta

förhållande skall jag ge några exempel. Men innan jag gör det, bör kanske några ord sägas om själva inskriften, för att göra min korthuggna framställning lättare att följa. (Fig. 1.)

För det första kan man konstatera, att alla runor i inskriften är tydliga. Ristningen framträder — då ristningsytan är rengjord — med kraftiga, ljusa linjer i det hårda, rödaktiga ytskiktet. *Läsningen* av runorna bereder alltså inga svårigheter. Däremot är det besvärligt att fastställa den ordning i vilken de olika runföljderna skall läsas, vilket beror på att inskriften är påfallande oregelbundet disponerad. När det gäller *läsordningen* går åsikterna därför isär.

På rent yttre grunder anser jag det troligast, att inskriften skall läsas i följande ordning:

... ubar hite: harabanar hait ... ek erilar runor waritu.

Efter denna utveckling återgår jag till att ge några exempel på hur uppfattningen, att Järsbergsstenen har rests i samband med en gravläggning, har påverkat tolkningen av runinskriften.

Carl Säve tänkte sig, att runföljden **ubar hite: harabanar** skulle kunna betyda "Över Hrafns grav". **hite** uppfattas alltså som ett substantiv med innebörden 'grav', föregånget och styrt av prep. 'över'; **harabanar** skulle vara genitiv av mansnamnet *Hrafn*.

När Sophus Bugge i sitt banbrytande arbete *Bidrag til Tydning af de ældste Runeindskrifter* (1866—69) behandlar Järsbergsstenen, ansluter han sig till Säves läsordning och till hans uppfattning, att **ubar** skall tolkas som 'över'. Som förklaring till det något överraskande bruket av 'över' på en runsten av detta slag anför Bugge: "At riste Runer over en Mand' synes være et naturligt Udtryk for at riste Runer paa Stenen, som reises over den Grav, hvori han hviler." (I övrigt avvisar Bugge på goda grunder den av Säve föreslagna tolkningen.)

Th. von Grienbergers uppfattning visar slående likheter med Bugges: "Dass man 'super aliquem titulum scribere' sagen könne, ist doch nicht zu bezweifeln, wenn der be-

stattete an dem orte des steines liegt..." — Erik Noreen framhåller, att Järsbergsstenen har "stått på (eller i?) en gravhög" och därför i likhet med vissa andra "urnordiska gravinskrifter" snarast har magisk karaktär. Och Otto von Friesen talar om "den i högen lagde", om "en efterlevande, som ristar runorna, reser stenen eller ombesörjer gravläggningen". Sahlgren och Marstrander utgår också ifrån att Järsbergsstenen är en "gravsten"; den senare forskaren skriver t. ex.: "Da Varnumstenen er reist på en grav, må de to første avsnitt ha fortalt hvem der bygget haugen og satte stenen over den døde."

Här skall slutligen endast ännu ett betydande exempel nämnas. I det senaste, men säkerligen ej det sista tolkningsförslaget kompletteras inskriften på följande sätt: "Harabanaz (is buried here)." Se E. H. Antonsen, *A Concise Grammar of the Older Runic Inscriptions* (Tübingen 1975, s. 57).

I *Värmlands runinskrifter* kommer jag att lämna en fullständigare redogörelse för de många tolkningsförslagen av runinskriften i dess helhet. De nu anförda exemplen torde emellertid vara tillfyllest för att visa, att Järsbergsstenen av forskningen har uppfattats som en minnessten, rest på den gravhög i vilken den døde skulle ligga begravd. En undersökning av "gravhögen" borde under sådana omständigheter ha legat nära till hands. Redan J. W. Alsterlund — den som bragte fyndet av Järsbergsstenen till forskningens kännedom — framhöll ju, att en utgrävning kanske skulle kunna kasta ljus över inskriftens ålder. Det är väl närmast förvånande, att man ej för länge sedan gjorde ett försök att genom en undersökning av fyndplatsen erhålla en arkeologisk datering av den urnordiska inskriften.

Ännu ett förhållande skall här nämnas, som kanske borde ha gjort tanken på en undersökning lockande, åtminstone för någon av runinskriftens många uttolkare. Jag syftar på det beklagliga faktum, att runstenens toppstycke saknas. Visserligen hade Alsterlund och hemmansägaren Carl Ersson förgäves sökt det felande stycket, och Alsterlund ansåg det "mera än troligt", att efterforskningar skulle visa sig lönlösa, eftersom "det

afslagna stycket, som således legat ofvan jord, redan kanske för mycket länge sedan blifvit undanskaffadt". Men det skulle väl trots allt vara av visst värde att *veta*, att denna del av runstenen icke låg kvar på fyndplatsen.

Den försvunna toppen har tilldragit sig stort intresse från forskningens sida. Man har diskuterat toppstyckets storlek, man har försökt beräkna hur många runor som kan ha stått där, eller hävdadt att praktiskt taget inga runor kan ha gått förlorade med toppen. Skilda uppfattningar har också uttalats om hur det gick till när toppen slogs av, och när detta borde ha skett.

Det ligger i sakens natur, att en forskare, som har kommit fram till en enligt hans mening lyckad tolkning av runinskriften i dess *nuvarande skick* — alltså utan den förkomna toppen — måste göra det förlorade stycket av stenen så litet som möjligt. Kort sagt, om toppstycket hade gett plats för flera runor än han räknade med i sin tolkning, skulle den visa sig vara förfelad. Karakteristisk är t. ex. Wolfgang Krauses uttalande (1966), att runinskriften i nuvarande skick genomgående är meningsfull och alltså icke kräver några tillägg — *i hans tolkning*: "Der sich auf diese Weise ergebende Text ist durchaus sinnvoll und fordert keine weiteren Zusätze."

Hur tolkningarna av den förmodade gravstenens skadade inskrift har bestämt forskarnas skiftande uppfattningar om skadans storlek torde framgå av följande kortfattade översikt.

Adolf Noreen, Erik Noreen, Jöran Sahlgren och Magnus Olsen räknar med bortfall av endast en runa, medan Otto von Friesen supplerar inskriften med fem runor. C. J. S. Marstrander anser, när han första gången ger sig i kast med Järsberg (i *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskab* 1930), "at det som er bevart... bare er den nedre halvpart"; han supplerar därför inskriften med trettiofem runor. Senare (1952) skulle Marstrander ändra mening och nöjer sig då, i anslutning till E. Noreen och Olsen, med en enda runa. Den nya uppfattningen ger han ett klart uttryck åt, då han konstaterar, att "eieren av Järsberg har ganske enkelt stuttet toppen av stenen for å gi den det rektangulære snitt

som en riktig grindstolpe burde ha... det behøver ikke å være mange centimetrene som mangler nå".

På snarlikt sätt hade Krause uttalat sig: "Ich halte es für möglich, dass eben der Finder Ersson die Spitze behauen hatte, als er den Stein zu Bauzwecken verwenden wollte, und sich scheute, das zuzugeben. Wäre aber das abgeschlagene Stück gross gewesen, so hätte Ersson es wohl ebenso wie den Hauptstein an die alte Stelle zurückgebracht."

Ägaren av Järsberg, nämndeman Carl Ersson, Järsbergsstenens upptäckare, har emellertid icke slagit av runstenen. Detta framgår klart, om man granskar tillgängligt källmaterial rörande fyndomständigheterna. Alsterlund meddelade ju Carl Säve i januari 1863, alltså mindre än två månader efter fyndet, att stenen hade legat "med öfra ändan framskjutande utur marken med ett hörn, hvilket synes af ännu qvarsittande moss". Järsbergsstenen hade alltså brutit i toppen långt innan Carl Ersson hittade stenen; den hade redan, när den påträffades, det "snitt som en riktig grindstolpe burde ha".

Det är visserligen omöjligt att avgöra hur stort det "avslagna" toppstycket har varit, men det förefaller mig som om runforskarna, under sina mödor att tolka den skadade inskriften, har kommit att förbise, att stenens yttre form och runornas placering ändå ger åtminstone några vaga antydningar om storleken på den förlorade delen av stenen. Mot toppen smalnar nämligen runstenen (och ristningsytan) på ett ganska markerat sätt; vid rotändan är ristningsytans bredd 53 cm, vid nuvarande markytan 41 cm, medan bredden på mitten endast är 29 cm och vid toppen 20 cm. Hela höjden, alltså med rotändan inräknad, är 220 cm. Om man vågar räkna med — vilket på grund av stenens struktur ej är alltför djärvt — att blocket har fortsatt att smalna på ungefär samma sätt, skulle stenen icke ha varit mer än omkring 30 cm högre än den numera är. Textförlusten kan sålunda ej ha varit omfattande. I alla händelser är det ett obekymrat hugskott, att endast stenens nedre hälft och därmed endast halva inskriften skulle vara i behåll. Att ristning har gått förlorad såväl framför runfölj-

den ... **ubar** som efter **hait** ... måste man emellertid räkna med, bl. a. också därför, att det är otroligt att stenen skulle ha brustit exakt på det ställe där runorna har ristats.

Hur har då detta toppstycke på högst 20×30 (?) cm lossnat från stenen, när Carl Ersson bevisligen inte har slagit av det?

Undersöker man närmare brottytan i toppen — alltså den yta som, då Alsterlund undersökte runstenen, ännu var be vuxen med "qvarsittande mossor" — tycker man sig se, att där har funnits en gammal genomgående spricka. När runstenen, tydligen för länge sedan, föll omkull, har den av allt att döma brustit längs denna, snett upp åt höger gående spricka.

Eftersom toppen hade fallit av innan runstenen släpades upp till gården, var det ju ej helt uteslutet, att det lösa stycket kunde ligga kvar på eller i närheten av fyndplatsen. Möjligheten att nu återfinna detta stycke måste visserligen sägas vara mycket obetydlig, men då enligt min mening ingen säker tolkning kan ges, utan att toppen kommer till rätta, borde trots allt för säkerhets skull ett försök göras. Det viktigaste skälet till en vetenskaplig undersökning av fyndplatsen är emellertid, att man måste få klarhet i om Järsbergsstenen verkligen stod på eller hade stått på en grav, vilket så många av inskriftens uttolkare hade tagit för givet.

Med anledning av att arbetet *Värmlands runinskrifter* förbereddes, anhöll jag i en skrivelse till Riksantikvarieämbetet våren 1975, att fyndplatsen för Järsbergsstenen skulle utgrävas. Medel till denna arkeologiska undersökning hade jag erhållit från en privat stiftelse. Utgrävningen utfördes av ämbetet i samarbete med Värmlands museum sommaren 1975 (23 juni—10 juli). Resultatet av undersökningen kan sammanfattas på följande sätt.

Vad först det förkomna toppstycket beträffar, söktes detta förgäves, trots att icke endast området där runstenen hade stått noggrant genomletades; också stenar i omgiv-

ningen undersöktes, broar, husgrunder, osv. Av undersökningsrapporten framgår, att "folk från trakten och 70—80-åringar, som var födda på gården intervjuades... Området runtomkring är ganska stenfattigt, och därför var det vanligt, att man gick dit för att hämta sten vid behov". Järsbergsstenens toppstycke är alltså förlorat; endast en lycklig slump kan någon gång i framtiden bringa det i ljuset.

Det huvudsakliga motivet till den nu genomförda arkeologiska undersökningen var emellertid att fastställa, om Järsbergsstenen verkligen var ett gravminnesmärke. Undersökningen visade, att "gravhögen" var en naturlig, stenbunden förhöjning i terrängen. Runstenen stod på en del av marken som kan betecknas som ett impediment. Grävningens rapportens sammanfattning lyder: "Inga fynd eller äldre konstruktioner framkom vid undersökningen runt runstenen."

Även om man utgår ifrån att "forngraven" under århundradenas lopp har blivit mycket svårt skadad, måste *några* spår av en gravläggning ha bevarats. Sådana spår skulle otvivelaktigt ha upptäckts vid denna systematiskt genomförda arkeologiska undersökning. Den uppfattningen hyste i alla händelser samtliga arkeologer som hade lett arbetet eller besiktigat utgrävningen under pågående arbete och vid dess avslutande: D. Damell, E. B. Lundberg och A. Mohr vid Riksantikvarieämbetet, H. Olsson och I. Johansson vid Värmlands museum.

I fortsättningen behöver alltså icke runforskarna vid sina tolkningsförslag känna sig bundna av uppfattningen, att Järsbergsstenen är en "gravsten". Inga suppleringar av typen "Harabanaz (is buried here)" bör nu längre göras.

Slutligen skall här endast nämnas, att runstenen, som stod alldeles för djupt, lyftes upp i samband med utgrävningen. Den höjdes nära en halv meter och restes på en stabil grund. Genom denna åtgärd har monumentet kommit bättre till sin rätt.

On the Järsberg Stone

During the slightly more than 100 years since the Järsberg stone was discovered, its inscription has been the subject of a very lively discussion. Almost all runologists have expressed their opinions of the vague and unfortunately damaged rune-carving.

From the very beginning it was assumed that the runestone, which is usually dated back to the sixth century, stood on a barrow. That assumption has affected the interpretations. However, the site has never been archaeologically investigated despite the fact that the Royal Academy of Letters, History and Antiquities decided, as early as their meeting on 3 March, 1863, to have this "pre-historic grave" excavated.

Since an archaeological investigation might conceivably contribute to dating the complicated runic inscription, the author, in the spring of 1975, applied to the Central Office of National Antiquities for permission to excavate the place where the Järsberg stone had been found. The means for the excavation had been made available to the author by a private foundation.

There was one reason why the investigation of the supposed barrow should, at long last, be made now: the author was preparing the

publication of "Värmlands runinskrifter" (The Runic Inscriptions of Värmland) for the Royal Academy of Letters, History and Antiquities. It was deemed important to find out if, as had been assumed up to then, the Järsberg stone had actually been raised on a grave. At the same time attempts should be made to try to find the lost upper part of the runestone, although there were slender hopes that the piece would remain at the place after so long a time. The upper part was not recovered, a fact to be regretted since, in the opinion of the present author, the runic inscription cannot be interpreted properly without knowledge of the lost runes.

The excavation was carried out by the Central Office of National Antiquities in co-operation with the Museum of Värmland during a few summer weeks in 1975. The result can be summarized as follows: the "barrow" proved to be a natural, stony elevation of the ground.

In the future, runologists should thus not base their attempts at interpretation upon the assumption that the Järsberg stone was raised in connection with an interment. No supplements of the "Harabanaz [is buried here]" type should be made any more.